

Dokumentation af det pædagogiske arbejde – hvor er vi på vej hen?

FOKUS-NYT

nr. 19, september | 2002

FOrum for
Kvalitet og
Udvikling i offentlig
Service

FOKUS (FOrum for Kvalitet og Udvikling i offentlig Service) er et initiativ, som skal styrke arbejdet med kvalitetsudvikling i amter og kommuner.

Parterne bag FOKUS er:

- ◆ Amtsrådsforeningen
- ◆ KL – Kommunernes Landsforening
- ◆ DSI – Institut for Sundhedsvæsen
- ◆ AKF – Amternes og Kommunernes Forskningsinstitut
- ◆ Frederiksberg Kommune
- ◆ Københavns Kommune
- ◆ KTO – Kommunale Tjenestemænd og Overenskomstansatte
- ◆ Amtsdirektørkredsen
- ◆ Kommunaldirektørkredsen

FOKUS arrangerer jævnligt gåhjemmøder og andre aktiviteter om kvalitetsudvikling i amter og kommuner. Dokumentationspjece »Dokumentation af det pædagogiske arbejde – hvor er vi på vej hen?« indeholder synspunkter fra FOKUS' gåhjemmøde den 24. april 2002.

FOKUS støtter udarbejdelsen af pjecerne gennem en bevilling fra Det kommunale Momsfond. De synspunkter, der bliver fremsat i denne pjece, deles ikke nødvendigvis af alle parterne bag FOKUS.

Redaktion: Helle Glæsner, FOKUS-sekretariatet.

Forord

Dokumentation, effektmåling og evaluering er blevet et generelt krav i den offentlige sektor, og det er dermed også blevet et krav til det pædagogiske arbejde. Diskussionen, om man kan og skal måle det pædagogiske arbejde, er for længst afgjort, idet arbejdet i dag faktisk bliver målt og dokumenteret mange steder.

Det betyder imidlertid ikke, at diskussionen om dokumentation er slut. Det er tværtimod blevet meget relevant at diskutere, hvem der skal definere, hvad der er godt pædagogisk arbejde? Hvilken betydning har effektmåling og dokumentation for det pædagogiske arbejde? Og hvordan påvirker effektmåling og dokumentation udviklingen af den pædagogiske faglighed?

Denne pjece indeholder oplæggene fra FOKUS' gåhjemmøde den 24. april 2002 med titlen:

Dokumentation af det pædagogiske arbejde – hvor er vi på vej hen? På mødet blev der lagt op til debat om fordele og ulemper ved dokumentation af det pædagogiske arbejde. Tre oplægsholdere gav hver især deres bud på, hvad fokuseringen på dokumentation betyder for det pædagogiske arbejde, og hvordan dokumentationen kan foretages, så den bliver til gavn for både brugere, pædagoger og samfundet som helhed.

Denne pjece indeholder de tre oplægsholderes oplæg ved gåhjemmødet:

- ◆ Professor Peter Dahler-Larsen, Institut for Statskundskab, Syddansk Universitet, tager udgangspunkt i en diskussion af positionerne for og imod effektmåling og dokumentation. På baggrund af denne lægges op til, hvordan evaluering kan foretages mere kyndigt og kvalificeret.
- ◆ Formand Bente Sorgenfrey, BUPL – Forbundet for pædagoger og klubfolk, sætter i sit oplæg fokus på, at det er vigtigt, at pædagoger selv sætter sig i spidsen for dokumentationen, så den kan bruges og passe til det pædagogiske arbejde.
- ◆ Forbundsformand Kirsten Nissen, SL – Socialpædagogernes Landsforbund, lægger vægt på, at der er behov for dokumentation for, at man kan vide – og ikke bare tro på – at indsatsen virker. Samtidig fremhæves vigtigheden af, at dokumentationsarbejdet integreres i det daglige arbejde.

God fornøjelse.

Kan effekter af pædagogisk arbejde måles?

Professor Peter Dahler-Larsen, ph.d.
Institut for Statskundskab, Syddansk Universitet

Spørgsmålet står centralt i en stor del af evalueringsdebatten. En del tilhængere af New Public Management, resultatindikatorer og dokumentation i den offentlige sektor går uden nærmere eftertanke ind for, at pædagogisk arbejde, ligesom alle andre offentlige aktiviteter, kan måles og effektvurderes. Med lige så stor sikkerhed argumenterer en hel del fagfolk på det pædagogiske område, at det selvfølgelig ikke kan lade sig gøre.

I denne artikel vil jeg nærmere se på de vigtigste argumenter, som hver side af denne simpelt optrukne front benytter sig af – hvorefter jeg vil argumentere, at hele spørgsmålet er stillet på en uinteressant måde, og at man i stedet kan orientere sig mod andre spørgsmål, hvis man vil finde en konstruktiv måde at leve med vore dages tidstypiske evalueringsbølge .

Men lad os som nævnt først se på nogle af de vigtigste antagelser og argumenter på hver side.

Nej-sigerne hævder, at der er nogle ganske særlige træk ved det pædagogiske arbejde, som gør det vanskeligt at dokumentere og resultatvurdere. Det pædagogiske arbejde involverer meget komplekse processer. Komplexiteten øges af, at der er store individuelle forskelle på de mennesker, som det pædagogiske arbejde retter sig mod. Når ikke to personer er ens, kan man ikke gøre resultaterne op på en fælles formel, siges det.

Endvidere sigter det pædagogiske arbejde mod at tilgodese mange forskellige værdier. For eksempel vil man som regel både tilgodese værdier knyttet til den enkelte og til fællesskabet på samme tid. Man sigter altså ikke kun efter en enkelt målsætning eller to, men omfattende sæt af endog ganske forskellige værdier. Tillige har det pædagogiske arbejde ofte et ganske langt tidsperspektiv. Når man beskæftiger sig med opdragelse, socialisation, kompetenceudvikling og dannelse, er en enkelt begivenhed ikke nok; det er måden, flere erfaringer over lang tid sættes sammen på, der kan gøre en forskel.

Da der samtidig er mange faktorer på spil i den virkelighed, hvor det pædagogiske arbejde finder sted, er det vanskeligt entydigt at fast-

lægge, hvilke resultater der kan henføres til en pædagogisk indsats, og hvilke der ville være indtrådt alligevel.

Her er vi teknisk set ved det såkaldte effektproblem: hvordan man entydigt bestemmer et årsag-virknings-forhold mellem indsats og resultat. Dette problem har i mange år været set som et ganske centralt problem i evalueringsforskningen, og det er slet ikke let at løse. Man har i princippet forsøgt at løse problemet på en meget stram metodisk måde ved hjælp af et eksperimentelt design, som vi kender det fra den medicinske forskning. Men i praksis er dette design faktisk uigennemførligt af såvel etiske som politiske grunde i de fleste praktiske situationer i den offentlige sektor. Desuden er det uegnet til at bestemme eksakte årsag-virknings-forhold, hvis indsatsen er blot en lille smule kompleks og desuden udføres forskelligt af forskellige fagpersoner, og det er netop i høj grad tilfældet, når det gælder pædagogisk arbejde.

I daglig tale har ordet »effekt« formodentlig en noget bredere betydning. For eksempel har en ny undersøgelse af amters og kommuners evalueringspraksis på det sociale område vist, at effektbestemmelse er det allervigtigste formål for amter og kommuner i deres evalueringspraksis. Det betyder ikke, at der i almindelighed vælges et stramt evalueringdesign til at kortlægge årsag-virknings-forhold. I stedet er det nok et tegn på, at ordet »effekt« i dag er blevet et ganske bredt begreb med mange betydninger. Tilbage til hovedsporet: hvis man vil lave »effektmåling« i den klassiske forstand, så byder det pædagogiske arbejde på en hel del problemer, kan man hævde.

Alle disse indvendinger kan imidlertid godt diskuteres nærmere. Hvor unikt er for eksempel det pædagogiske arbejde som evaluering? Forskning, miljøpolitik og ulandsbistand er også komplekse, tager lang tid, involverer mange værdier, og giver metodeproblemer i effektbestemmelsen, men på disse områder viger man ikke tilbage fra at foretage endog en hel del evaluering og dokumentation. At to personer ikke er ens, er indlysende, men dette forhold skulle vel ikke i sig selv hindre, at en evaluering fokuserer på, i hvilken grad de to personer har fået afhjulpet et socialt problem, som de er mere eller mindre fælles om. Her kan man minde om, at »socialt problem« faktisk betyder et problem, som nogen er fælles om at have; når den offentlige sektor stiller hjælp til rådighed i forhold til sådanne problemer, er det netop fordi, problemerne ikke er fuldt ud individualiserede, men kan udtrykkes i fælles kategorier, som samfundet vælger at gøre en indsats overfor. Ganske vist fremtræder problemerne i deres konkrete form som tilknyttet til individer, men hvis problemet ikke rakte ud over individualiteten og altså berørte det fælles samfundsmæssige, så var det heller ikke genstand for en samfundsmæssig indsats.

Det allerstærkeste problem ved det synspunkt, at effektmåling af det pædagogiske arbejde ikke kan lade sig gøre, er imidlertid i al sin enkelhed, at det jo i praksis viser sig, at effektmåling bliver udført alligevel. Bien flyver faktisk trods argumenterne om, at den ikke er i stand til det. Hvis det gøres gyldigt og gældende, at fra nu af vil vi måle noget vi kalder »effekter« af noget, vi kalder »pædagogisk arbejde«, ved hjælp af et eller andet sæt af kriterier, så kan det meget vel tælle som sandt, det vi registrerer. Dette gælder jo ikke mindst i og med, at ordet »effekt« i dag har fået en ganske bred betydning, som rækker langt videre end den klassiske årsag-virknings-bestemmelse.

En stor del af nej-argumentationen handler således om at fastholde retten til at definere »pædagogisk arbejde« på en sådan måde, at man forhindrer, at uønskede »effektmålinger« kommer ind og præger feltet.

På deres side prøver tilhængere af måling og dokumentation til gengæld at definere alle genstande – herunder det pædagogiske arbejde – i retning af noget målbart. Til gengæld bruger de ikke altid særlig gode argumenter, og de overser ofte, hvordan måling og dokumentation kan virke tilbage på selve indsatsen.

Tilhængerne mener, at måling og dokumentation er blevet nødvendige i dag. Måling og dokumentation ses som uomgængelige veje til at skabe forståelse for og tiltro til den offentlige sektors institutioner. Hvis man går argumentationen efter i sømmene, er synspunktet ofte, at det vil være godt med mere dokumentation, fordi der i øjeblikket er en stor mangel på netop dokumentation. Dokumentation fremstilles som et velegnet middel til at afhjælpe dokumentationsproblemer. Dokumentation og effektmåling er dermed tæt på at være løsninger på problemer, der bliver meget påfaldende fordi de bliver anskuet i et dokumentations- og effektmålingsperspektiv.

Tilhængere af dokumentation og effektvurdering tror på, at det er vigtigt at komme i gang med målingerne, også selv om det indledningsvis er svært at tilvejebringe pålidelige data og valide indikatorer på det pædagogiske arbejde. Man forestiller sig gerne, at et målesystem nærmest af sig selv vil blive gradvis forbedret med tiden.

Endvidere forestiller man sig gerne, at fordelene ved måling og dokumentation altid er større end ulemperne. Det er derfor, at måling og dokumentation fremstilles som nødvendigheder, hvor der ikke er noget at diskutere. Argumentationen er således nærmest selvopfyldende. Ofte glemmer man at argumentere i detaljer for, hvad man præcis forventer, der sker i pædagogiske institutioner både på plussiden og på minus-siden, når man styrker målings- og dokumentationsarbejdet.

På plussiden kan måske henregnes effektivitetsfordele i og med, at hele institutionen bliver mere målrettet og optaget af sine resultater. På minussiden kan imidlertid tælle ressourceforbruget til måling, dokumentation osv. På nogle pædagogiske institutioner hævder man, at kun halvdelen af personalets arbejdstid i øjeblikket faktisk bruges i kontakt med børnene. Der er altså ikke brug for at læsse yderligere administrative byrder i form af dokumentation og rapportering over på det pædagogiske personale. Tid og ressourcer går fra et eller andet, og det er helt konkret børnene, der taber, kan man indvende.

På minussiden tæller også, at man kan mindske motivationen til at søge nye veje og nye målsætninger, hvis man fokuserer stramt på allerede fastsatte resultatmål. Det hører også med, at evalueringskriterierne kan tage pladsen som målsætninger i sig selv. Det kan man kalde de konstitutive virkninger af evaluering : at evalueringer medvirker til at forme virkeligheden i deres eget billede. Det sker i indholdet af arbejdet, når en indikator, et testresultat eller et standardspørgeskema kommer til at definere, hvad arbejdet overhovedet handler om. Mange vigtige opgaver kan blive glemt, blot fordi de ikke indgår i målesystemet.

Det sker også tidligt, når en evaluering bestemmer, hvor hurtigt resultater skal vise sig for overhovedet at blive talt med. For eksempel vil langsigtet, forebyggende arbejde have svære vilkår i de fleste dokumentations- og målesystemer.

Endelig opstår der konstitutive virkninger, når evalueringer begynder at forme sociale identiteter og relationer for de mennesker, der er involveret i det pædagogiske arbejde. Som et eksempel kan nævnes, at dokumentations- og testsystemer spiller en stor rolle for bestemmelsen af, om et barn er normalt nok til at være i institutioner for normale børn. Også på medarbejdersiden og institutionssiden kan der være stærke konstitutive virkninger. Målingssystemer påvirker de interne relationer blandt dem, der bliver målt, og de stiller institutioner, der løser sammenlignelige opgaver, op som konkurrenter.

Sammenfattende må vi konstatere, at det ikke er logisk umuligt at måle og vurdere pædagogisk arbejde. Det afhænger helt af, hvilke definitioner af pædagogisk arbejde der gøres gældende. Det kan altså ikke betale sig at fokusere på, om dokumentation og effektmåling kan lade sig gøre. Det er mere interessant at drøfte, hvilken indvirkning på vores virkelighed måling og effektvurdering har. Derfor er det langt klarere og mere interessant at spørge om ønskværdigheden af de definitioner af pædagogisk arbejde, som en bestemt måling og dokumentationsform står for.

Snarere end en simpel diskussion om ja eller nej til måling og dokumentation er det derfor mere interessant, hvordan evaluering af pædagogisk arbejde overhovedet kan foretages mere kyndigt og kvalificeret.

Det er et stort spørgsmål, som kræver et svar, der er for langt til denne korte artikelform. Jeg vil blot pege på tre punkter, som jeg vil argumentere for kan være med til at styrke kyndigheden af den gennemsnitlige evalueringspraksis på det pædagogiske område.

Det første er, at der oftere burde tages udgangspunkt i teori om det pædagogiske arbejde. Teoribaseret evaluering findes, men er ikke særlig brugt i Danmark. Teoribaseret evaluering gør det muligt at inddrage faglig pædagogisk viden i evalueringer. En af de vigtigste funktioner heraf er at kvalificere udvalget af evalueringskriterier. En anden vigtig funktion er at kvalificere den rådgivning og opfølgning, der kan følge efter en evaluering. I en teoribaseret evaluering får man indsigt i, hvilke dele af forventede faglige processer, der lykkes og ikke lykkes. Derfor får man bedre mulighed for at forny indsatsen, end hvis der er tale om simpel, klassisk effektmåling. Der findes faktisk internationale aktuelle forsøg på at opdyrke teoribaseret evaluering og i den forbindelse give effektbegrebet en ny betydning. Her fokuseres fortsat på årsag-virknings-forhold (altså om det faktisk er den pædagogiske indsats, der er særskilt årsag til bestemte resultater), men de nye udgaver af effektbegrebet rummer mere om processer og kontekster, end der tidligere var tilfældet. Ved samme lejlighed knyttes evaluering ikke blot til teoriansvendelse, men også til teoriudvikling.

Det andet er, at vi ofte mangler at bruge evaluering og dokumentation til at sætte det pædagogiske arbejde i et samfundsmæssigt perspektiv. Vi undlader ofte at forholde os til, hvad vi samfundsmæssigt vil med det pædagogiske arbejde. Her kommer teorimanglen igen til udtryk. Blandt fagprofessionelle er det pædagogiske arbejde på det sociale område ganske ofte underteoretiseret. Det tænkes for ofte alene som en personlig relation mellem klient/bruger og behandler/pædagog, mens et egentligt samfundsmæssigt perspektiv savnes. På brugersiden tænker vi for ofte på målet for det pædagogiske arbejde alene som – ja, netop: brugeren – mens vi ofte glemmer, at pædagogisk arbejde ikke blot har et brugerrettet sigte, men også et alment samfundsmæssigt sigte.

Det tredje er, at vi trænger til en mere oplyst og civiliseret debatkultur på evalueringsområdet. I stedet for at nogle ledere, politikere og medier bruger dokumentationsmaterialer og effektvurderinger til at begrunde enten helt hvide eller helt sorte billeder af en bestemt indsats, burde man kunne rumme en mere nuanceret tolkning af, hvad et bestemt datamateriale siger noget om, og hvad det ikke siger noget om. Fagfolk

burde, i stedet for ofte at gå helt i defensiven, stille deres viden til rådighed for at hjælpe med til, at tolkningerne på de områder, de har forstand på, kunne blive opkvalificeret. Det er der hårdt brug for. I øjeblikket står vi nemlig i en situation, hvor evalueringerne breder sig hurtigere end kyndigheden i at bruge dem.

Dokumentation som profilering eller som pædagogisk redskab

Formand Bente Sorgenfrey
BUPL – Forbundet for pædagoger og klubfolk

Dokumentation er i stigende omfang kommet til at præge den pædagogiske debat i daginstitutionerne. Det er et begreb, som ikke opfattes ubetinget positivt og som med rette kan give anledning til en vis skepsis og bekymring. Som pædagoger har vi imidlertid ikke noget imod at beskrive vores arbejde, tværtimod, men vi er kritiske over for effekt-målinger.

Dokumentation betyder ifølge ordbogen at føre bevis for et eller andet, og i en sådan forståelse kan dokumentation opfattes som ydre krav om at bevise, man har udrettet dette og hint som lovet eller forventet, altså en kontrol og vurdering af ens arbejdsindsats. Det er derfor, en række spørgsmål melder sig:

- ♦ Skal pædagoger nu bevise over for kommunen eller forældre, at de har gennemført planlagte aktiviteter og indsatser?
- ♦ Og kan man overhovedet ud fra dokumentationsmaterialer foretage rimelige vurderinger af kvaliteten af de pædagogiske processer, som har fundet sted?
- ♦ Og hvad bliver der så af »resten«, altså alt det, der går under betegnelsen »de bløde værdier«, som ikke er dokumenteret eller kan dokumenteres?

Der kan ligge en risiko i, at pædagoger oplever sig tvunget til hele tiden at skulle fremvise resultater over for forældre og kommunen, fx i form af rapporter, billedmaterialer, udstillinger eller videoptagelser. Og de skal selvfølgelig være så flotte som muligt for at få en positiv kvalitetsvurdering. Men de flotte rapporter, udstillinger, billeder og video kan være en dyr pris at betale for både børn og pædagoger, hvis de ikke indgår som naturlige elementer/led i det konkrete pædagogiske arbejde, men bliver noget ekstra, som skal gøres for at tilfredsstille andre. Det er en dyr pris at betale for børnene, hvis pædagogiske aktiviteter bliver målrettet dokumentationen og sætter børns liv, udvikling, og læring i anden række. Og en dyr pris at betale for pædagogerne, hvis deres faglighed bliver defineret og styret udefra.

Skepsis og bekymring kan også skyldes, at dokumentation spejler generelle tendenser i samfundet om eksponering og profilering. Dokumentation kan blive en måde, hvorpå man »viser sig frem« for at kunne »sælge varen« – den pædagogiske ydelse – til borgerne. Risikoen, som

er reel nok, er her, at man som professionel pædagog bliver optaget af at profilere sig selv og eksponere sin pædagogiske produktion.

Når dette er sagt om dokumentation som »bevisførelse«, er der grund til at se nærmere på, hvordan dokumentation kan rumme særlige udviklingsmuligheder og perspektiver i relation til pædagogisk arbejde med børn. Dokumentation som pædagogisk begreb og som redskab i pædagogers praksis handler om at synliggøre og konkretisere noget for at kunne dele det med andre. Pædagogisk dokumentation er at skabe og fortælle en fælles historie. Det er en historie, som børn og voksne aktivt deltager i og former. En historie som består af mange små og store fortællinger, projekter og aktiviteter, som børn og voksne planlægger og konstruerer sammen. Hensigten er, at børn og voksne kan genkende sig selv og hinanden i det, der dokumenteres, og på den måde opleve individuel og fælles erkendelse og anerkendelse.

Som hovedregel omfatter dokumentation af den pædagogiske proces de aspekter og momenter, der er særligt vigtige og betydningsfulde for børnene. Det er derfor afgørende, at børnene inddrages i dokumentationsprocessen. Det kan være ved fx at være med til selv at tage billeder af »interessante ting« på turen i skoven og senere udvælge, hvilke billeder og ord der skal med på en fortælleplanch til forældrene. De billeder, som børn har været med til at tage, udvælge og lave en planche om, er ikke bare billeder, der »skal bevise«, at børnehaven har udført en planlagt udflugtsaktivitet. Det er billeder, som er udtryk for, hvad børn har været optaget af, hvad de har vist interesse for og været engageret i at undersøge, udforske og lege med. Det er billeder, som har fået børn til at tænke over deres oplevelser og erfaringer, og som får dem til at snakke sammen om det, de har oplevet og erfaret sammen. Det er billeder, som udtrykker en lille fælles historie, og som fremover vil fungere som fælles referenceramme for børn og voksne. De er en måde, hvorpå man kan huske og bevare en individuel og fælles erindring om en spændende dag i skoven.

Dokumentation har altså en meningsbærende funktion i forhold til pædagogisk liv og praksis. I dokumentation kan man konkretisere selve den pædagogiske »rejse« med synlige udtryk, der bærer på betydninger, og som børn og voksne kan erindre, genopleve, anerkende og fællesgøre. Det handler om at inddrage barneperspektivet i dokumentationsarbejdet. Der er meget, der peger på, at dokumentation har stor betydning for børnene, fordi de gennem forskellige former for »dokumenter« som billeder, optagelser, tegninger og beskrivelser kan genkalde, gense, genhøre og genopleve betydningsfulde momenter og begivenheder. Og fordi de herved kan huske og fastholde det, de har oplevet og erfaret.

Det er også værd at nævne den betydning, dokumentation har for forældre og for forældresamarbejdet. I en tid, hvor forældre viser stadig større ønske om og interesse for at kende til deres børns institutionsliv, kan dokumentation netop være et meget relevant og passende redskab. Når dokumentationsmaterialet bliver en del af børnehavens fysiske scenario, er det nemmere og mere oplagt for forældrene at blive delagtiggjort i institutionslivets indhold. Frem for at stille standardspørgsmål a la »Hvordan er det gået i dag?« kan forældre spørge mere relevant med udgangspunkt i fx en planlægningsplanche med tegninger. »Hvordan gik det i skoven? Fandt I så trolde/blomsterne/kæmpetræerne?« Dokumentation har her den fornemme rolle at delagtiggøre forældre i børns dagligdag og i begivenheder, hvor de ikke selv har mulighed for at være til stede. Man kan roligt sige, at det er en mere børnevenlig, etisk og pædagogisk metode end brug af et overvågningsvideokamera!!!

Men man skal heller ikke underkende den betydning, dokumentation har for pædagoger. Tavler og vægge med pædagogiske arbejdsplaner og konkret beskrivelse af væsentlige aktiviteter er med til at synliggøre arbejdsprocessen for alle. »Hvor langt er arbejdet med et givent projekt?« »Hvad er der lavet, og hvad er de nærmeste planer?« Synliggørelsen er samtidig medvirkende til individuel og fælles refleksion over og evaluering af pædagogisk praksis. En beskrivelse af en iagttagelse og nogle tegninger af et barn, som en pædagog måske har svært ved at forstå, kan være gode dokumenter at diskutere med kollegerne ved et personalemøde med mulighed for en fælles fortolkning og analyse. Endelig kan Dokumentation få betydning for en bredere faglig bevidsthed og videreudvikling. Ved at lære at dokumentere lærer pædagoger samtidig noget om sig selv og deres faglighed. Dokumentation er kun i sin begyndelse i de danske daginstitutioner, men mange pædagoger rundt omkring i landet gør gode erfaringer med dokumentation, og mange anvender det som redskab i praksis. Og jeg er overbevist om, at det er pædagoger, som både kan og skal være med til at videreudvikle dokumentation. Det er nemlig vigtigt, at pædagoger selv sætter sig i spidsen for dokumentationen, så den kan bruges og passe til det pædagogiske arbejde. Så bliver det en pædagogisk dokumentation og ikke det, man kunne kalde for »administrativ dokumentation«, som måske blot bliver spild af en masse tid og ressourcer.

Pædagogisk dokumentation – et nødvendigt redskab

*Forbundsformand Kirsten Nissen
SL – Socialpædagogernes landsforbund*

Politikere og socialchefer stiller i dag helt kontante krav til socialpædagogerne. De stiller krav om dokumentation og målbare resultater i forhold til givne målsætninger – krav om en større professionalismisme. Socialpædagoger skal kunne definere, beskrive og vurdere deres arbejde.

Det er krav, som ikke kun retter sig mod det socialpædagogiske arbejdsområde. Overalt i stat, amter og kommuner stiller de ansvarlige politiske beslutningstagere krav til kvaliteten i den offentlige service og produktion. Det er imidlertid ikke kun de politiske og administrative beslutningstagere, som har en interesse i, at socialpædagogerne kan definere, beskrive og vurdere deres arbejde.

For SL er det et fagpolitisk mål for socialpædagoger, at vores faglighed skal være mere synlig. Omverdenen skal bedre kunne se, at vores arbejde kan give børn, unge og voksne med sociale problemer eller nedsat funktionsevne en bedre samlet udvikling og vækst, livskvalitet og trivsel.

Helt tilbage i midten af 1980'erne igangsatte vi i forbundet Det Kan Nytte-projektet. Længe før der for alvor var nogen, som talte om kvalitetsudvikling. Et omfattende projekt med mange initiativer til udvikling af det socialpædagogiske arbejde med de sværest udviklingshæmmede mennesker. Et projekt, der i al beskedenhed, har givet området et gevaldigt løft. Det siger jeg ikke for at fremhæve SL's fortjenester. Det Kan Nytte-projektet blev nemlig videreudviklet sammen med amter og arbejdspladser. Jeg siger det, fordi jeg indimellem bliver skudt i skoene, at nu er også SL hoppet på vognen: dokumentation, evaluering og effektmåling. Det er ikke rigtigt, som det er blevet sagt, at vi indtil for få år siden har modsat os effektmåling – tværtimod.

Kvalitet i arbejdet er et mål, SL har for de socialpædagogiske arbejdspladser. Det er ikke vores eneste mål, men et vigtigt mål. Vi vil simpelthen gerne vide, hvornår vi udfører arbejdet godt, og hvornår vi lykkes mindre godt.

Det er forkert, når det bliver sagt, at vi i SL engang mente, at man ikke kunne måle resultatet af socialt arbejde. Jeg er helt enig i, som det skrives i indbydelsen til i dag, at man faktisk kan måle stort set, hvad man vil. Spørgsmålet er naturligvis, som det rejses, hvem skal fx definere,

hvad der er godt pædagogisk arbejde. Der laves efter min bedste overbevisning utrolig meget godt arbejde på vores institutioner, og medarbejderne er meget udviklingsorienterede. Vi kan altså roligt lade os se efter i sømmene. Vi vil gerne måles og vejes.

Vi tror på, at den socialpædagogiske indsats nytter, men vi ved det ikke, og kan ikke dokumentere det. Vi mangler viden om både processerne i indsatsen og dens produkter. Vi mangler viden om indsatsens umiddelbare resultater såvel som dens virkninger på længere sigt.

Der findes mange projekt- og evalueringsrapporter, som viser, at det socialpædagogiske arbejde har effekt. Jeg sidder med en rapport, der samler op på og beskriver et meget omfattende og intensivt arbejde omkring en dreng, der gennem mange år har haft endog meget store psykiske og sociale problemer at slås med. Konklusionen er, at det gennem udvikling af pædagogiske metoder og faglighed og ved et fælles langt sejt træk, er lykkedes gennem mange små skridt at give drengen den bedste tilværelse, han hidtil har haft. En positiv udvikling på det sociale og følelsesmæssige område. Dette anerkendes af alle med tidligere kendskab til ham.

En anden rapport: Erfaringsopsamling af Musikprojektet Thorshøjgård er en beretning om én lang succeshistorie, hvor det gennem en årelang kontinuerlig indsats er lykkedes at skabe en fælles social base og et vel fungerende kulturelt fællesskab for en gruppe unge tidligere døgn-anbragte, der alle lever af førtidspension. På denne måde kunne jeg blive ved. Alligevel vil jeg hævde, at der grundlæggende mangler effekt-målinger og forskning på området.

Det er nødvendigt, at den socialpædagogiske indsats bliver mere resultatorienteret og i højere grad baseres på viden. Hvis jeg skal sige det lidt provokerende, foretrækker vi viden frem for holdninger. Vi vil hellere se resultater end høre meninger. Det er ikke gjort med en undesøgelse eller to fra Socialforskningsinstituttet eller 3-4 dokumentations- og evalueringsprojekter. Det er helt nødvendigt, at dokumentation og formidling, kvalitetsudvikling og evaluering bliver integreret i medarbejdernes daglige arbejde som redskaber til udvikling af den pædagogiske praksis.

Der findes rundt omkring på vores arbejdspladser en omfattende dokumentation – massevis af ugeskemaer, arbejds- og dagbøger, billeder og videoptagelser. Det er typisk informationer, som sjældent kommer ud af det »private rum« – måske til kolleger og leder, sagsbehandler og pårørende. Der er begrænset tradition for at fortælle ud af huset, hvordan man griber det socialpædagogiske arbejde an, hvilke metoder man bruger og hvorfor.

Der er altså udviklet redskab til videnindsamling og dokumentation, men de skal forbedres og flere er nødvendige. Det meste dokumentationsmateriale er erfaringsbaseret – ubearbejdet. Der er brug for, at de opsamlede erfaringer analyseres og systematiseres, bearbejdes til faglig viden.

Langt det meste kvalitets- og dokumentationsarbejde har hidtil haft projektkarakter eller har været knyttet til dokumentation af projekter. Der kan være stor forskel på, hvad der kan lade sig gøre i en projektform, og hvad der er muligt i dagligdagen. Den største udfordring ligger i at få skabt rammerne om en arbejdsdag, hvor dokumentationsarbejdet bliver en del af arbejdet – noget der ikke holder op, men noget, der bliver ved. En dagligdag, hvor dokumentationsarbejdet ikke opleves som noget oven i den ordinære opgavevaretagelse. Jeg hører det ofte, sagt på den måde – at det er tids- og ressourcekrævende – at det stjæler for meget tid fra det egentlige, dvs. kerneydelsen: At skabe de daglige rammer og betingelser for børnenes, de unges og brugernes udvikling. Pointen er, at det er helt nødvendigt, at vi er i stand til at dokumentere resultaterne af indsatsen, hvis vi skal skabe bedre rammer og betingelser for børnenes, de unges og brugernes udvikling.

I Socialministeriets flerårige kvalitetsprojekt på anbringelsesområdet – KABU – er det helt centralt, som det formuleres i projektet, at vi som et resultat får en:

- ◆ vidensindsamling og udvikling af værktøjer hertil
- ◆ udvikling af effekt- og dokumentationsværktøjer
- ◆ udvikling af formidlings- og implementeringsværktøjer.

En aktiv deltagelse i dette projekt har højt prioriteret i SL, hvorfor vi også er med i projektets tværgående udviklings- og formidlingsnetværk. Et gennemgående dialogforum, som skal fungere som bindeled til deltagernes respektive bagland. Derfor vil vi også mobilisere vores ledere og tillidsrepræsentanter omkring dette arbejde. Det gør vi også, fordi projektet skal udvikle et kvalitetsbegreb. Afgørende for, at denne dagsordenen lykkes er, at der ikke laves standarder for bl.a. kvalitetsniveau og arbejdsprocesser, som vi har set det i ældreplejen. Kvalitet er noget, man forhandler. Vi har da også bemærket os, at det af oplægget til KABU-projektet fremgår, at »udgangspunktet vil være at formulere en række eksemplariske manualer, konkrete metoder og modeller. Der skal beskrives kvalitets- og effektmål på en måde, så manualerne kan indgå som inspiration til kommunernes, amternes og anbringelsesstedernes egne udviklingsprocesser«. Der skal udvikles redskaber og værktøjer i et samarbejde mellem statistikere, videnskabsfolk og pædagoger.

Når jeg siger, at kvalitet er noget, man forhandler, er det ikke blot fordi, der er mange opfattelser af, hvad kvalitet er, og hvordan det skal defineres. Det er også fordi den danske model, aftale- og overenskomst-systemet, har meget at tilbyde i en offensiv udvikling af samfundets velfærdssydelser. Man kan lovgive og bekendtgøre sig til meget, men der er ingen tvivl om, at det vil styrke den faglige udvikling og bevidsthed, når man selv er med til at fastsætte de faglige krav. Medarbejderne skal selv på banen. Det er meget vigtigt, at medarbejderne så tidligt som muligt inddrages i forbindelse med udviklingen af kvalitetsmål og -standarder.

For at der skal komme pædagogisk kvalitet ud af kravsspecifikationer og andet, er det afgørende, at medarbejderne deltager og involveres i processen.

- ♦ Det er i det daglige samspil mellem medarbejder og barn eller ung, at det pædagogiske tilbud og den pædagogiske kvalitet opstår.
- ♦ Medarbejderne er faktisk de eneste, der kan sikre, at der er en sammenhæng mellem de overordnede socialpolitiske målsætninger og de institutionelle målformuleringer. Det er i det daglige samspil mellem medarbejder og bruger, at de overordnede formålsbestemmelser, kvalitetskrav mv. bliver omsat til pædagogisk praksis.
- ♦ Medarbejderne er de bedste til at sikre, at der ikke bliver sat lighedstegn mellem pædagogisk kvalitet og antallet af bleskift om dagen.

I SL ønsker vi, at vore medlemmer i deres dagligdag ikke bare forholder sig til kvalitet som et abstrakt og u håndgribeligt modefænomen. Vi mener, at SL som forbund skal forholde sig offensivt til kvalitetsudvikling. Vi mener, at arbejdet med kvalitet vil styrke det socialpædagogiske arbejde, forbedre indsatsen over for de brugere vi betjener, styrke faget og arbejds glæden. Afgørende for at dagsordenen »kvalitetsudvikling« indløser disse potentialer er, at vi ikke passivt afventer, at omgivelserne definerer kvalitet i socialpædagogisk arbejde. Tværtimod skal vi i SL gå aktivt ind og bearbejde de kendte kvalitetsredskaber, således at de kan udgøre en forlængelse af vore hidtidige bestræbelser på at forbedre kvaliteten i det socialpædagogiske arbejde.

Vi tror med andre ord på, at arbejdet med kvalitet i praksis er til gavn for både medarbejdere og brugere, og at det bidrager konstruktivt til samarbejdet mellem de socialpædagogiske tilbud og samarbejdspartnerne. Derfor vil vi være i front, når det handler om at arbejde med dokumentation og formidling. Derfor er vi fx i gang med et projekt: Formidling af pædagogisk praksis. Et samarbejde mellem Amtsrådsforeningen, Det Kommunale Kartel og Socialpædagogernes Landsforbund. Derfor har vi, for at fremme arbejdet med dokumentation og kvalitetsmåling på anbringelsesstederne, udgivet hæftet »Og hvad kan vi så

lære af det?«. Et hæfte, der indeholder praktiske anvisninger på, hvorledes det socialpædagogiske arbejde kan dokumenteres og måles.

Vi forventer, at anvendelsen af kvalitetsredskaber giver større indsigt i de svageste gruppers problemer, og dermed kan være med til at øge forståelsen for socialpolitikken og den socialpædagogiske indsats.

Når vi presser på med at få gang i dokumentationsarbejdet på det socialpædagogiske område er grunden den, at arbejdet med kvalitetsmål, dokumentation og effektmåling kan være med til at styrke det socialpædagogiske arbejde, forbedre indsatsen over for de brugere vi betjener, styrke faget og arbejds glæden – altså:

- ♦ gøre socialpædagogen bedre til at udføre sit arbejde, så det barn eller den voksne, der har brug for hjælp, får det bedre. Socialpædagogen får også et bedre arbejdsliv.
- ♦ synliggøre det socialpædagogiske arbejde, der foregår på arbejdspladserne og skabe tillid til de socialpædagogiske tilbud i offentligheden. Det er bl.a. vigtigt, når medlemmerne skal ud at kæmpe om ressourcer og mere løn.
- ♦ skabe motivation for den enkelte medarbejder til at yde en ekstra indsats.
- ♦ få Danmark på forkant med den socialpædagogiske metode udvikling.
- ♦ dokumentere det massive behov for efteruddannelse, der er på det socialpædagogiske område.

Hertil har vi leveret et arbejdshæfte; et hæfte, som gør det muligt at måle os på, om vi arbejder hen imod denne målsætning – og når den.

Postbesørget blad
(0900 KHC)
Bladnr. 51781

Pjecen kan hentes på FOKUS' hjemmeside på adressen www.fokus-net.dk. Yderligere eksemplarer af pjecen kan bestilles hos FOKUS, c/o Amtsrådsforeningen pr. telefon, telefax eller e-mail

Telefon: 35 29 81 00
Telefax: 35 29 83 35
E-mail: publ@arf.dk

Pjecen er udgivet af FOKUS, c/o Amtsrådsforeningen, Dampfærgevej 22, 2100 København Ø.

Oplag: 3000 · september 2002
ISSN: 1602-2661